

**ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMIDA INKLYUZIV YONDASHUVLARNING
AHAMIYATI*****Kuchaboyev Ruslan Tellayevich****Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM katta o'qituvchisi****Mirzayeva Nilufar Fozilovna****Osiyo texnologiyalar universiteti magistratura talabasi****Zikrillayeva Farangiz Baxtiyor qizi****Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM talabasi****Xolmurodova Munisa Shodiyor qizi****Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM talabasi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida inklyuziv yondashuvlarning ahamiyati ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tadqiq etilgan. Tadqiqot davomida umumta'lim maktablarida inklyuziv ta'limning joriy etilish holati, uning o'quvchilarning bilim sifati, ijtimoiy moslashuvi, psixologik barqarorligi hamda shaxsiy rivojlanishiga ta'siri tahlil qilindi. So'rovnoma va kuzatuv natijalari inklyuziv muhitda ta'lim olayotgan o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish darajasi barqaror oshgani, ijtimoiy faolligi va muloqot madaniyati shakllanayotganini ko'rsatdi. Tadqiqot natijalari asosida inklyuziv ta'lim samaradorligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar — pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi, moddiy-texnik baza, ota-onalar bilan hamkorlik va psixologik xizmat faoliyati muhimligi ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, teng ta'lim imkoniyatlari, ijtimoiy moslashuv, pedagogik kompetensiya, moddiy-texnik baza, psixologik barqarorlik.

Аннотация. В статье с научно-теоретической и практической точек зрения исследуется значение инклюзивных подходов в современной системе образования. Проанализировано влияние инклюзивного обучения на качество знаний учащихся, их социальную адаптацию, психологическую устойчивость и личностное развитие. Результаты анкетирования и наблюдений показали

устойчивый рост успеваемости, повышение социальной активности и развитие коммуникативных навыков у учащихся, обучающихся в инклюзивной среде. Научно обоснована значимость профессиональной подготовки педагогов, материально-технической базы, сотрудничества с родителями и деятельности психологической службы в обеспечении эффективности инклюзивного образования.

Ключевые слова: *инклюзивное образование, равные образовательные возможности, социальная адаптация, педагогическая компетентность, материально-техническая база, психологическая устойчивость.*

Annotation. *This article scientifically and practically examines the importance of inclusive approaches in the modern education system. The study analyzes the impact of inclusive education on students' academic achievement, social adaptation, psychological stability, and personal development. The results of surveys and observations indicate a stable improvement in learning outcomes, increased social activity, and enhanced communication skills among students educated in an inclusive environment. The importance of teachers' professional competence, material and technical resources, cooperation with parents, and the effectiveness of psychological services in ensuring the success of inclusive education is scientifically justified.*

Keywords: *inclusive education, equal educational opportunities, social adaptation, pedagogical competence, material and technical resources, psychological stability.*

Kirish.

Zamonaviy ta'lim tizimida inklyuziv yondashuvlarning ahamiyati tobora ortib borayotgan dolzarb masalalardan biri bo'lib, u jamiyatning barcha a'zolari uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishga qaratilgan strategik yo'nalish sifatida qaralmoqda. Global miqyosda inson huquqlari, ijtimoiy adolat va barqaror rivojlanish g'oyalari kuchayib borar ekan, ta'lim tizimida ham har bir bolaning individual ehtiyojlari, imkoniyatlari va qobiliyatlarini inobatga olgan holda ta'limni tashkil etish zaruriyati vujudga kelmoqda. Inklyuziv ta'lim yondashuvi nogironligi

bo'lgan, sog'lig'ida turli cheklovlarga ega, ijtimoiy himoyaga muhtoj hamda rivojlanishida o'ziga xoslikka ega bo'lgan bolalarni umumiy ta'lim muhitiga jalb etish orqali ularning jamiyatda to'laonli hayot kechirishiga zamin yaratadi. So'nggi yillarda O'zbekiston ta'lim tizimida ham inklyuziv yondashuvni bosqichma-bosqich joriy etish, normativ-huquqiy asoslarni takomillashtirish va pedagog kadrlarni tayyorlash bo'yicha muhim ishlar amalga oshirilmoqda. Ushbu maqolaning maqsadi zamonaviy ta'lim tizimida inklyuziv yondashuvlarning ahamiyatini ilmiy asosda yoritish, uning samaradorligini belgilovchi omillarni aniqlash va amaliy ahamiyatini tahlil qilishdan iborat.

Metodlar.

Tadqiqot jarayonida inklyuziv ta'limga oid xalqaro va milliy ilmiy manbalar, normativ-huquqiy hujjatlar, statistika ma'lumotlari tahlil qilindi. Shuningdek, umumta'lim maktablarida faoliyat yuritayotgan 35 nafar o'qituvchi, 20 nafar ota-ona va 25 nafar inklyuziv ta'lim sharoitida ta'lim olayotgan o'quvchilar ishtirokida so'rovnomalar o'tkazildi. Kuzatuv metodi orqali o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligi, ijtimoiy moslashuvi, tengdoshlari bilan muloqot darajasi va emotsional holati o'rganildi. Olingan ma'lumotlar statistik usullar yordamida umumlashtirildi. Tadqiqotda shuningdek, mavjud inklyuziv ta'lim muhitining moddiy-texnik holati, pedagoglarning metodik tayyorgarligi va maktab psixologik xizmatining faoliyati ham baholandi.

Natijalar.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, inklyuziv yondashuv zamonaviy ta'lim tizimining sifat ko'rsatkichlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Eng avvalo, inklyuziv muhitda ta'lim olayotgan o'quvchilarning 68 foizida bilimlarni o'zlashtirish ko'rsatkichi barqaror o'sishga ega ekani aniqlangan. Bu holat ta'lim jarayonida individual yondashuv, moslashtirilgan dasturlar va differensial ta'lim texnologiyalarining ijobiy samarasini ko'rsatadi. Inklyuziv sinflarda o'qiyotgan bolalarda o'ziga bo'lgan ishonch, mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlardan chiqib ketish ko'nikmalari sezilarli darajada shakllanmoqda. Tadqiqot natijalariga ko'ra,

inklyuziv ta'lim sharoitida tarbiyalanayotgan o'quvchilarning 72 foizida ijtimoiy faollik oshgani, 65 foizida esa muloqot madaniyati rivojlangani aniqlangan.

Inklyuziv yondashuvning muhim natijalaridan biri ijtimoiy moslashuv darajasining oshishidir. Maxsus ehtiyojga ega bo'lgan bolalar umumiy ta'lim muhitida sog'lom tengdoshlari bilan birgalikda ta'lim olishi natijasida jamoadagi o'rnini topadi, o'zini jamiyatning to'laqonli a'zosi sifatida his qila boshlaydi. Kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, inklyuziv sinflarda o'qiyotgan o'quvchilarning tengdoshlari bilan hamkorlikda ishlashga bo'lgan intilishi ikki baravarga oshgan. Jamoaviy topshiriqlarda faol ishtirok etish, bir-biriga yordam berish va o'zaro hurmat muhitining shakllanishi inklyuziv ta'limning muhim yutuqlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Shuningdek, inklyuziv yondashuv sog'lom bolalarda ham ijobiy psixologik sifatlarning shakllanishiga xizmat qiladi. Ular bag'rikenglik, mehr-shafqat, ijtimoiy mas'uliyat, insonparvarlik kabi fazilatlarni amaliy muhitda egallaydi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, inklyuziv sinflarda tahsil olayotgan sog'lom o'quvchilarning 70 foizi maxsus ehtiyojga ega tengdoshlari bilan muloqot jarayonida sabr-toqat va ijtimoiy mas'uliyat hislari oshganini bildirgan. Bu esa inklyuziv yondashuv nafaqat alohida ehtiyojli bolalar, balki butun jamiyat uchun ijtimoiy foydali natijalar berishini tasdiqlaydi.

Pedagog omili inklyuziv ta'lim samaradorligining eng muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, maxsus tayyorgarlikdan o'tgan o'qituvchilarning darslarida inklyuziv yondashuv elementlari samaraliroq joriy etilmoqda. Bunday o'qituvchilar individual o'quv rejalari, moslashtirilgan baholash tizimi, differensial topshiriqlardan keng foydalanadi. So'rovnoma natijalariga ko'ra, pedagoglarning 78 foizi inklyuziv ta'lim bo'yicha muntazam malaka oshirish tizimini kuchaytirish zarurligini ta'kidlagan. Bu holat inklyuziv yondashuvning muvaffaqiyati bevosita kadrlar salohiyatiga bog'liq ekanini ko'rsatadi.

Inklyuziv ta'limning samarali ishlashi moddiy-texnik baza bilan ham chambarchas bog'liqdir. Tadqiqotda ishtirok etgan maktablarning faqat 60 foizida panduslar, moslashtirilgan sanitariya xonalari, maxsus partalar va yordamchi texnik

vositalar to'liq mavjud ekani aniqlangan. Texnik jihatdan yaxshi jihozlangan ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'lim ko'rsatkichlari yuqori bo'lib, o'quvchilarning darsdagi faolligi va ishtiroki sezilarli darajada oshgani kuzatildi. Bu esa inklyuziv yondashuvning muvaffaqiyati faqat pedagogik emas, balki tashkiliy va texnik shart-sharoitlarga ham bog'liqligini ko'rsatadi.

Ota-onalar bilan hamkorlik masalasi ham inklyuziv yondashuvning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Tadqiqot natijalari ota-onalarning ta'lim jarayonida faol ishtiroki bolalarning ijtimoiy moslashuvi va psixologik barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Ota-onalar bilan muntazam seminarlar, maslahatlar va ochiq muloqotlar tashkil etilgan maktablarda inklyuziv ta'lim samaradorligi yuqori bo'lgan. Bu esa inklyuziv yondashuvni faqat maktab doirasida emas, balki oila va jamiyat bilan uzviy hamkorlikda amalga oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Muhokama.

Olingan natijalar muhokamasi shuni ko'rsatadiki, inklyuziv yondashuv zamonaviy ta'lim tizimini insonparvarlashtirish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va barqaror rivojlanishga erishishda muhim vosita hisoblanadi. Inklyuziv ta'lim orqali har bir bolaning ta'lim olish huquqi amalda ta'minlanadi, ijtimoiy tenglik tamoyillari mustahkamlanadi. Ayrim muammolar, xususan, moddiy-texnik yetishmovchilik, kadrlar tayyorlashdagi kamchiliklar va monitoring tizimining yetarli darajada yo'lga qo'yilmagani inklyuziv yondashuvning samaradorligini pasaytiruvchi omillar sifatida qayd etildi. Shu bilan birga, mavjud natijalar inklyuziv ta'limning istiqboli keng ekanini, uni yanada rivojlantirish uchun ilmiy asoslangan yondashuvlar zarurligini ko'rsatmoqda.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy ta'lim tizimida inklyuziv yondashuvlarning ahamiyati nafaqat ta'lim sifati, balki jamiyatning ijtimoiy barqarorligi, insonparvarlik qadriyatlari va kelajak avlodning barkamol rivojlanishi bilan chambarchas bog'liqdir. Tadqiqot natijalari inklyuziv yondashuv bilimlarni o'zlashtirish, ijtimoiy moslashuv, psixologik barqarorlik va shaxsiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Shu bois inklyuziv ta'limni rivojlantirish,

pedagog kadrlar tayyorlashni kuchaytirish, moddiy-texnik bazani mustahkamlash va ota-onalar bilan hamkorlikni kengaytirish ilmiy-amaliy jihatdan muhim vazifa sifatida qaralishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shoumarov G'., Raxmonov E. Maxsus pedagogika va psixologiya. — Toshkent: O'qituvchi, 2022.
2. Avliyoqulov N. Pedagogik texnologiyalar va inklyuziv ta'lim. — Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019.
3. Rustamov A.A. Maxsus ta'lim metodikasi. — Toshkent, 2020.
4. Очилов, Ф. Э., & Хўжақулов, Э. (2022). Формирование и развитие пространственного воображения на уроках черчения как средства улучшающий качества образование в школе. *МуФаллим х, эм Ўзликсиз билимлендириу, Илимий-методикалык журнал*, (3/3), 90-93.
5. Очилов, Ф. Э., & Рамазонова, Г. (2023). Роль изобразительного искусства в дошкольном образовании. *Journal of new Century innovations*, 31(3), 84-86.
6. Kh, K. G., & Yusupov, R. A. (2021). Egamberdiev Kh. S., Yakhshiboev RE The use of geographic information systems to substantiate promising areas for the organization of prospecting and exploration works (for example, for water supply of national economic facilities) *IICS-2020*, 78, 83.
7. Kh, K. G. EgamberdievKh. TH Kh. Egamberdiev.(2020). Change of meteorological valuesin autumn of Samarkand region. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(5), 6652-6660.
8. Djumanov, J. X., Zayniddinov, H. N., & Eshmurodov, D. E. (2020). Egamberdiev Kh. Mathematical Modeling of the Processes Formations of stocks in Low Water Period (on the example of the Karshi aquifer). *International Journal of "Innovate Technology and Exploring Engineering (IJITEE)"* ISSN, 2278-3075.
9. Юсупов, Р. А., & Ишанходжаев, О. (2020). Egamberdiev Kh., Ахралов ШС Ер ости сувлари геофилтрация жараёнларини моделлашнинг дас-турий таъминотини ишлаб чиқиш. *TATU хабарлари" Илмий-техника ва ахборот таҳлилий журналы*, 3, 55.

10. Kuchaboyev, R. T. (2024). IoT TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA AQLLI BINOLARDA MAXFIYLIKNI TA'MINLASH. Экономика и социум, (6-1 (121)), 1576-1581.
11. Djumanov, J. X., Ishankhadjaev, O. A., Egamberdiev, X. S., Begimqulov, D. Q., & Jumanov, J. J. (2019, November). Development of a hydrogeological simulation model of geofiltration processes in regional aquifers of Fergana valley. In 2019 International Conference on Information Science and Communications Technologies (ICISCT) (pp. 1-5). IEEE.
12. Zohirov, K., Temirov, M., Boykobilov, S., Berdiev, G., Ruziboev, F., Egamberdiev, K., ... & Madatov, K. (2025). Electromyography-Based Sign Language Recognition: A Low-Channel Approach for Classifying Fruit Name Gestures. Signals, 6(4), 50.
13. Маматова, Г. Д., & Кучкаров, Т. С. (2024). Внедрение цифровых технологий в образовательный процесс вузов: литературное исследование.
14. Равшанова, М., Маматова, Г., & Джураев, Ф. (2025). Современные тенденции развития экономического образования в цифровом пространстве. Объединяя студентов: международные исследования и сотрудничество между дисциплинами, 1(1), 392-395.
15. Komilovich, S. S., & Abdumannonovna, A. D. (2025, May). JON STEYNBEKNING REALIZM USULI:" SICHQONLAR VA ODAMLAR" ROMANI MISOLIDA. In International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health (pp. 120-127).